

Herinneringen aan pensionaat Ste Marie

Internaat voor 'jongelingen van nette familie'
van de Broeders van Huijbergen

door JW Krutzen, jaargang 1947
intern van 09-1959 - 06-1963
internaat nummer 116,
Klassen: 7e/1a/2a/3a

Inleiding

Iedereen die op Ste Marie bij de Broeders van Huijbergen gezeten heeft zal zo zijn eigen goede en minder goede herinneringen hebben aan die tijd. Er zullen zeker oud-leerlingen zijn waarvoor die tijd om allerlei redenen niet zo plezierig was en er daarom niets meer over willen horen of lezen. Ik sta daar wat genuanceerder in. Het was niet altijd kommer en kwel; er waren ook positieve ervaringen zoals bv het muziek en teken onderricht, onderlinge saamhorigheid en vriendschappen die tot op de dag van vandaag bestaan.

Vorbereiding

Als je als leerling was aangenomen bestond de eerste fysieke kennismaking met het internaat uit een bezoek aan de directeur van het internaat, broeder Camillus. Daarna volgde een rondgang door het complex met een van de beschikbare broeders. In 1959 hadden mijn ouders geen auto en dus moest er met openbaar vervoer worden gereisd. In mijn geval betekende dat eerst met de trein van Breda naar Roosendaal, daar overstappen richting Bergen op Zoom en tot slot met de BBA bus via Hoogerheide naar Huijbergen. Het was dus een hele onderneming want de bus ging maar een paar keer per dag. Later ging ik op weekend verlof met de fiets naar het station van Bergen op Zoom (16 km) en mocht dan na goedkeuring van de directeur op maandagochtend een half uur later na schoolbegin aankomen.

Als voorbereiding op de grote dag dat de zware voordeur achter je dicht viel, moest alle kleding en overige persoonlijke bezittingen voor zover mogelijk van een identificatie nummer voorzien worden. Handig voor de wasserij en voor het strafpunten systeem.

De broeders spraken elkaar aan met de naam die ze hadden aangenomen nadat ze ingetreden waren in de congregatie. Het waren namen van heiligen, apostelen of weldoeners die ze bewonderden. Zo had je broeder directeur die door de leerlingen met die titel werd aangesproken. Voor zijn mede-broeders was hij broeder Camillus. Als een leerling lectuur meebracht die de refter-broeder zijn wenkbrauwen deed fronsen werd je doorverwezen naar broeder directeur voor een second opinion. Aan hem de taak om een

bindend oordeel uit te spreken. Dat overkwam mij toen ik een pocketboek uitgave van de roman De Graaf van Monte-Cristo van Alexandre Dumas uit 1844 na weekend verlof van thuis meebracht. Alleen al de half ontblote schouder van een vrouw op de omslag van het boek was voldoende aanleiding om het boek in bewaring te nemen. Ik kon het op het eind van het schooljaar bij hem komen ophalen.

Broeder directeur moest ook toestemming geven als je naar huis wilde bellen. Daar moest je dan wel een goede reden of smoes voor verzinnen. Als die horde genomen was moest je naar broeder portier die het beheer had over de voordeur en de twee telefooncabines. Zelf het nummer draaien was er niet bij, dat deed broeder portier. Stel je voor dat je een vriendinnetje zou bellen. Als de verbinding tot stand was gekomen had je een paar minuten de tijd om je boodschap over te brengen. Broeder portier hield door het ronde raampje toezicht over hetgeen zich in de cabine voordeed en stapte naar binnen als hij dat nodig vond. Het was ook een tijd van bijnamen, zowel voor leerlingen als ook voor broeders.

De Rafter

Als leerling was je toegewezen aan een refter, een ruimte waar werd gegeten en een deel van de vrije tijd werd doorgebracht. De leiding en het gezag in de refter lag bij de refter-broeder en zijn assistent. Aan het hoofd van de klas stond de klassenbroeder. Het waren bevoegde onderwijzers die in samenspraak met de refter-broeders het gezag over de toegewezen groep hadden.

In de refter was een kastenwand waar iedere leerling een eigen kluisje had (ca. 20x20x50 cm). Je kon er snoep en fruit, lectuur of andere dingen die je overdag nodig had in opbergen. De kluisjes werden aan het begin van het schooljaar toegewezen. Als je geluk had kreeg je er een op ooghoogte zodat je er comfortabel bij kon. Als je pech had was je kast in de onderste rij. Dan kon je er moeilijk bij en moest je iedere keer diep door je knieën gaan.

Alle snoep die van thuis werd aangevoerd moest in de snoepkast worden opgeborgen om overconsumptie tegen te gaan. Iedere dag na het ontbijt ging de snoepkast open en mocht je er onder toezicht uit je eigen voorraad een dagrantsoen nemen.

De refter was ook de plaats waar werd gegeten. Je zat in groepen van vier aan een kleine tafel of met twaalf aan een lange tafel. Het was geen vrije stoelkeuze, je plaats werd bepaald door de refter-broeder die zo zijn eigen afwegingen had bij de plaats die je toegewezen kreeg. Om de paar maanden kreeg iedereen een nieuwe plaats toegewezen. Te sterke groepsvorming en handhaving van gezag zullen zeker meegespeeld hebben.

Je kon ook vragen om een andere plaats die meer voordelen had. Dat had alles te maken met de verplichting om al het eten dat tijdens de middagmaaltijd werd aangeboden opgegeten moest worden. Al vlug leerde je het belang van het maken van deals met tafelgenoten. Zo in de trant van: als jij vandaag mijn portie opeet die ik niet door mijn strot krijg dan neem ik volgende keer jouw portie die jij niet lust. Ik genoot een zekere reputatie als liefhebber van vis of wat daar voor door moest gaan, waardoor ik vaak mijn vlees aan een ander kon overdoen. Het vlees en de vis moest door een tafelgenoot (de deler) gedeeld worden. Degene die naast hem zat (met de klok mee) mocht zich als eerste bedienen. Was het een keer lekker dan zorgde de deler ervoor dat hij de porties zo gelijkmatig mogelijk verdeelde zodat hij als laatste niet het kleinste stuk had. Omgekeerd gold dezelfde logica. Werd het eten door het viertal als niet lekker gekwalificeerd dan was het grootste stuk voor de deler. De deler moest ook de eerste snee van de halve stapel brood pakken (de korst) bij het ontbijt en het avondeten. Iedere dag was een andere tafelgenoot de deler.

Verskillende gerechten hadden bijnamen. Een die ik mij nog goed herinner was het gerecht dat bekend was onder de naam snot. Het stond voor gekookte andijvie in witte saus. Door de afstand van de keuken tot het bord was het gerecht sterk afgekoeld, de saus was ingedikt en het smaakte werkelijk nergens naar.

In het geval dat je het vlees aan niemand kwijt kon was de ultieme oplossing, het clandestien afvoeren. Je prikte het stukje vlees dan aan je vork en liet het op je servet of zakdoek vallen die op je schoot lag. Dat moest je wel op een strategisch moment doen als de refter-broeder aan de andere kant van de refter bezig was. Daarna stak je het vlees en de verpakking in je broekzak en ging er na het eten mee naar de toiletten, twee rijen van naar schatting twintig units. Je was dan niet de enige! Een paar tellen na het geluid van het vergrendelen van de toiletdeur klonk het doorspoel geluid. Het vlees was dan al in het toilet gekieperd en doorgespoeld. Onopvallend liep je dan terug naar de refter om het servet in het kluisje te leggen. Dat deze oplossing regelmatig verstoppingen veroorzaakte zal niemand verbazen. Er waren regelmatig controles en wie dan betrapt werd kon een flink aantal strafpunten rekenen.

In die dagen werden de leerlingen voorzichtig ook vertrouwd gemaakt met de consumptie van nicotine. Er was een uitgebreid protocol over waar en wanneer je mocht roken. Het ging dan meestal om losse tabak (shag) waarvan dan met vloei(papier) sigaretten gemaakt (gedraaid) werden. Een vaardigheid die iedere opgroeiende jongen blijkbaar moest hebben. Tabak van het merk Drum was erg populair, maar de stoere jongens rookten zware shag van Van Nelle. In dit verband geeft het volgende incident de tijdsgeest goed weer. Bij een illegale vleesafvoer actie werd een leerling betrapt. Hij had zijn vlees in zijn shagzak gedaan in plaats van in zijn servet. Voor straf moest hij het vlees dat onder de shag zat opeten.

Onvergetelijk is de bouillonsoep die vier jaar lang iedere zondag werd opgediend. De soep was verschrikkelijk zout. Naast de sporadische vermicelli dreven er ook onappetijtelijke stukken vlees in waarvan de bouillon getrokken was. De soep was toen algemeen bekend als zeewater. Bij het uitserveren probeerden we dan ook broeder keukenhulp ervan te overtuigen dat een klein schepje genoeg was maar dat hielp meestal niet. En als je dan ook nog niemand in je groep had die het vlees over wilde nemen, was je aangewezen op je inventiviteit. Als iedereen het vloeibare deel van zijn soep had opgelepeld was het de bedoeling dat de borden naar één kant van de tafel werden doorgegeven en gestapeld. De truc was dan om het vlees naar het midden van het bord te schuiven en het bord van je buurman erop te zetten. De onderkant van de soepborden was enigszins hol en zo kon je de illegale dumping camoufleren. Bij de tafels met vier leerlingen ging het meestal goed. Bij de lange tafels met 12 leerlingen is het verschillende keren voorgekomen dat de borden als een scheve toren van Pisa op het eind van de tafel stonden. Maar omdat niet meer was na te gaan wie de daders waren ging je vrijuit en moest broeder keukenhulp de stapel borden op zijn kar meenemen. Je leerde op Ste Marie al vlug allerlei trucs om het leven een stuk aangenamer te maken. Om nooit te vergeten; in de vier jaar van mijn verblijf op Ste Marie is het één keer voorgekomen dat er op zondag geen zeewater werd geserveerd. Aanleiding was een of ander jubileum van de broeder-directeur.

De slaapzaal

De eerste twee jaar werd geslapen op slaapzalen. In mijn herinnering grote open ruimten, van zo'n 8 meter hoog met in de lengte richting een stenen scheidingswand met aan beide kanten daarvan om en om bedden met nacht- en kledingkastjes. Tegenover het bed hingen de individuele wastafels met spiegels.

Aan het einde van de slaapzaal waren de slaapkamers van de surveillanten (broeders die toezicht hielden, meestal de refter-broeder). Door een raam had hij goed zicht op wat er zich in de slaapzaal afspeelde. Aan de andere kant van de zaal was nog een slaapkamer van een surveillant en was de ruimte voor de pupillen om iedere avond de voeten te wassen en de schoenen te poetsen. Dat was geen overbodige luxe vooral in de zomer na de zoveelste verplichte wandeling door het losse zand. Broeder Giovanni hield streng toezicht of het wassen en poetsen aan zijn regels voldeden. Als hij niet tevreden was dan mocht je het onder zijn toezicht overdoen.

Op de slaapzaal mocht niet gepraat worden, fluisteren met je buurman werd hooguit getolereerd. Je mocht pas de andere ochtend na de dagelijkse mis en het bidden voor het ontbijt in de refter weer met elkaar praten.

Aan het begin van het schooljaar was het altijd een verrassing waar je slaapplaats was voor dat jaar. Over die plaats had je niets te vertellen. Bij aankomst na de zomervakantie

ging je naar het deel van de slaapzaal dat was toegewezen aan je schoolklas. Daar ging je op zoek naar je hutkoffer want die stond voor het bed dat je toegewezen was. Het fenomeen hutkoffer stamde uit de tijd dat mensen voor langere tijd meestal per schip vertrokken naar verre landen. Het vervoer ging via een regionale transporteur.

Als er een extreem dwarse leerling was kreeg hij een slaappleaats naast de slaapkamer van de surveillant. Dat is me, zonder dat daar aanleiding voor was, ook een keer overkomen. Met het opengeschoven gordijn van de slaapkamer van de surveillant had ik goed zicht op wat zich daar binnen afspeelde. Naast zijn bed stond een met rood fluweel beklede bidstoel. Als alles rustig was, knielde hij op de stoel om zijn laatste voor die dag verplichte gebeden te lezen. Daarbij keek hij af en toe op om te zien of alles nog rustig was. Als hij uitgebeden was deed hij het gordijn dicht. Door het tegenlicht waren zijn bewegingen goed te volgen

Het was ook aanbevolen om een foto van je ouders op je nachtkastje te hebben staan om de band met thuis niet te laten verwateren. Ik ben daarvoor met mijn ouders nog naar een plaatselijke fotograaf gegaan. De foto heeft me vier jaar begeleid en is nog steeds in mijn bezit. Hij is vooral bijzonder omdat het de enige foto is waar ik met beide ouders opsta. Versieringen ophangen, zoals posters van filmsterren of populaire zangers waren de eerste jaren niet toegestaan. Later werd het regime wat soepeler maar het op de witte muur plakken van afbeeldingen was verboden.

Reveille

Om 07:00 uur gaf de surveillant met het openen van de gordijnen van de slaapzaal het sein om wakker te worden. Als je al niet uit jezelf wakker was geworden, werd er flink met de achterkant van je bed gerammeld. Daarna ging je naar je wastafel, wreef je met een natte washand de slaap uit je ogen en was het tanden poetsen, aankleden en je territorium opruimen. Op het teken van de surveillant ging het in twee rijden naar de kapel. Aan het begin van het schooljaar had je in de kapel een vast plaats aangewezen gekregen zodat het binnenkomen en het inschuiven in de banken vlot verliep. Die dagelijkse mis en dat vier jaar lang heeft mij doen besluiten om daarna niet meer als gelovige een kerk te bezoeken.

Godsdienstige vorming

De godsdienstige vorming was toevertrouwd aan een rector, in het begin met assistentie van een conrector. Tijdens mijn jaren op Ste Marie was dat rector Van Waesberghe. Hij kwam uit het Zeeuws-Vlaamse Westdorpe uit een familie van bierbrouwers. Hij liep moeilijk. Over de oorzaak daarvan deden de wildste geruchten de ronde. Zijn assistent was conrector was Michielsen uit Chaam (ten zuiden van Breda). Ze woonden in een

nieuw vrijstaand huis aan de Boomstraat in Huijbergen dat bekend stond als het rectoraat. De conrector kende ik als kapelaan in Sint Jansteen, in de tweede helft jaren 50. Ik herinner me dat hij absoluut niet kon zingen en dat we hem vaak imiteerden. Na een jaar of zo was hij weer vertrokken. Veel jaren later hoorde ik van mijn schoondochter die hem op de middelbare school in Breda had meegemaakt dat het een vervelende vent was die zijn hadden niet kon thuis houden.

Aan rector Van Waesberghe heb ik goede herinneringen. Hij was klein van postuur en had een stijf rechter been waardoor hij wiegend liep. Verder had hij opvallend lange neusharen die als hij briesend door de klas beende meebewogen met zijn bijzondere loop. Hij rookte sigaren (ook in de klas, in die dagen heel normaal) als hij godsdienst les gaf. We spraken hem aan met meneer en hadden allerlei ongemakkelijke vragen voor hem zoals: „Meneer, wat zijn maagden en kunnen wij dat ook zijn” Je zag dan zijn neusharen weer heen en weer golven voordat hij met een voor ons onbegrijpelijk antwoord kwam.

De rector gaf één uur les per week en een paar incidenten zijn het vermelden waard om het beeld te completeren. Hij kwam altijd met een half opgebrande sigaar in zijn rechterhand de klas in en in zijn linkerhand het lesboek. De sigaar legde hij op de asbak op de lessenaar en het lesboek met allerlei briefjes legde hij op het zitgedeelte van de lessenaar. Hij zette dan zijn stijve been op de rand van de lessenaar en hees zich er op.

Omdat de lessenaar niet zo zwaar was had die de neiging om los te komen van de vloer. Een jongen op de eerste rij heeft een keer met zijn voet op het kritieke moment de tegenoverliggende kant van de lessenaar verder opgetild waardoor de rector met lessenaar en al dreigde om te vallen. Gelukkig liet de jongen zijn voet net op tijd zakken waardoor iedereen met de schrik vrij kwam.

Die zelfde jongen had ook bedacht om het roken van de sigaar te ontmoedigen en had daarvoor een opmerkelijk plan. Als voorbereiding had hij met de onderdelen van zijn passerdoos een verlengde prikker gemaakt waarbij de naald van de passer haaks op de staaf stond. De sigaar lag zoals gebruikelijk op de asbak en was uitgegaan. Op een onbewaakt moment prikte hij de sigaar een paar keer aan en legde hem toen weer terug. Toen de rector niet lang daarna zijn sigaar weer tot ontbranding wilde brengen, zoog hij alleen maar valse lucht aan. Na een paar pogingen en zijn sigaar bekeken te hebben begreep hij wat de oorzaak van de valse trek was. De rector ontplofte bijna, pakte zijn spullen en vertrok, naar later bleek, richting directeur, waarschijnlijk om tegenmaatregelen te eisen. De lessenroosters werden zodanig aangepast dat de directeur die ook les gaf (geschiedenis) in het aangrenzende lokaal was en door het glas van de tussendeur één of twee ogen in het zeil kon houden. Dat was tamelijk komisch dat af en toe het hoofd van de directeur voor het raam verscheen met een blik van waag het niet, ik lust jullie rauw. Op onze wandelingen door de dreven van het landgoed kwamen we de rector regelmatig brevierend tegen. We groeten elkaar dan vriendelijk.

Schoolklassen

De jongste leerlingen van de klas 5 (de babies) hadden broeder Marcus als refterbroeder. Hij is anno 2023 hoofd van het tehuis waar de laatste broeders hun dagen doorbrengen.

In 1959 was broeder Ernest de refter-broeder van klassen 6 en 7. Het was een kleine opvliegende man, die in de wandelgangen Pietje Bal werd genoemd. Hij kon goed voetballen met een tennisbal tijdens de ochtend en middag pauze Er sneuvelde ook wel eens ruiten. Zijn assistent was enige tijd broeder Gerardus. Maar die hield het kloosterleven na een paar maanden voor gezien. Er kwamen verschillende vervangers. Aan hun namen heb ik geen actieve herinnering.

De klassenbroeder voor klas 6 was broeder Giovanni. Een grote kalende en strenge man die met takken en houtstronken uit het bos allerlei kunstzinnige figuren maakte. Hij werd dan ook de sprokkelaar genoemd. In klas 7 waar ik in terecht kwam stond broeder Ferdinandus. Over het algemeen een aardige man die mijn vrije expressie, gemaakt van een stuk gum met kroontjespennen, van mijn tafel schopte.

Tot de kleding van de broeders hoorde ook een zwart koord met drie knopen aan het verticale deel. Mogelijk stonden die knopen voor hoop, liefde en barmhartigheid of iets dergelijke. Het koord met de knopen werd nogal eens gebruikt om leerlingen mee af te tuigen. Heb het niet ervaren maar wel gezien.

In 1960 was broeder Paulus de refter-broeder van de klassen 1A en 1B. Zijn assistent was broeder Philippus die er het beste van probeerden te maken. Hij werd halverwege het jaar uitgezonden naar Brazilië waar hij het blijkbaar zo goed naar zijn zin had hij een paar jaar later de pij aan de wilgen hing en volgens geruchten trouwde met een plaatselijke schone. De klassenbroeder van 1A was broeder Remigius. Hij kon goed voorlezen. Daarop trakteerde hij de klas in het laatste uur op zaterdagochtend voordat het weekend verlof (voor de gelukkigen) begon. Over de latere klassen 2 en 3 (A en B) en de refters heb ik hooguit wat fragmentarische herinneringen. Mijn vriendengroep was voor mij belangrijker en de rest was dagelijkse ruis.

Op de zondagmiddagen als het weer het enigszins toeliet stond er vaak een extra lange wandeltocht op het programma. Omdat er in die dagen in Huijbergen nog geen snackbar was, had de leiding besloten om naar Hoogerheide te lopen, heen en terug 8 km! En dat in de winter met een harde oosten wind en een flink pak sneeuw op de weg. Een groep van een man of acht, waartoe ik ook behoorde, was vooruit gelopen om als eerste in de friettent te zijn en alvast de eerste portie friet te bestellen en de jukebox in beweging te zetten. We vermaakten ons prima. Toen de hele groep hun eerste portie bestelde, bestelden wij onze tweede portie, zeer tot ongenoegen van de begeleiders. De weg terug ging tegen de wind in en al gauw waren we verkleumd van de kou. Af en toe passeerde een auto die op besneeuwde weg vooruit probeerde te komen. Al gauw kwam de

suggestie op om te gaan liften om aan de ellende een eind te maken. Bij de tweede auto hadden we prijs. We mochten meerijden en de bestuurder zette ons praktisch voor de poort af. Ruim een uur later kwam de rest van de groep binnen, blauw van de kou. Het kostte ons de nodige strafpunten maar dat maakte totaal geen indruk.

Bijzondere herinneringen

Als het ijs trouwbaar was gingen we, onder leiding, schaatsen op het ca. 4 km zuidelijk gelegen ven, het Grootte Meer. Je kon dan niet te lang met een groepje bij elkaar op het ijs blijven staan want dan begon het ijs te kraken en zag je dat het ijs te scheuren. Het schaatsen was vooral interessant omdat je dan ook in contact kwam met plaatselijke meisjes. Het was echt wild schaatsen, geen bankjes om je schaatsen onder te binden of een koek en zopie tent. Een van mijn beste vrienden maakte op die manier kennis met de dochter van de enige politiemann van Huijbergen. Wij noemden hem de veldwachter.

Tijdens de ochtend groepswandeling fietste ze regelmatig voorbij en zwaaide dan heel vriendelijk. Als ik mij niet vergis was haar naam Marlies. Mijn vriend en zij hadden het zo te pakken dat hij het plan had gemaakt om na het avondeten aan het toezicht te ontsnappen om haar te zien. De rest van de groep zou een aantal vitale doorgangen in de gaten houden zodat hij weer ongemerkt weer binnen kon komen. Alles verliep naar wens maar uiteindelijk kreeg de leiding er toch lucht van en heeft het maar een haar gescheeld of hij had het internaat moeten verlaten. Hij is altijd onstuimig gebleven.

In 1963, het laatste schooljaar, het examenjaar, gingen we regelmatig op de fiets met een grote groep leerlingen onder begeleiding naar het op 15 km afstand gelegen zwembad De Stok in Roosendaal. Broeder Isidoris reed dan met zijn brommer afwisselend voor of achter de colonne van twee rijen fietsende jongetjes om de groep bij elkaar te houden. Het was een hele afstand met een fiets zonder versnellingen in de blakende zon. Al na een uur klonk het via de luidspreker : „Willen de jongens van Huijbergen zich omkleden”, want het was de hoogste tijd om op tijd voor het avondeten terug te zijn. Aan de Stok heb ik nog een half jaar een vriendin overgehouden. Daarna scheiden zich onze wegen.

Tot slot

Van de grote reuring die later ontstond toen bekend werd dat enkele broeders zich niet gehouden hadden aan hun gelofte van armoede, zuiverheid en gehoorzaamheid heb ik in de eerste helft van de jaren zestig niets gemerkt. Mogelijk dat de veranderde moraal in de latere jaren een rol hebben gespeeld. Ik heb overwegende goede herinneringen aan de tijd op Ste Marie in Huijbergen.